

XIII.

Česká republika od roku 1990

Když k 1. lednu 1969 vstoupil v platnost ústavní zákon o československé federaci, vznikla jako její součást česká republika a odborníci dostali za úkol připravit pro ni oficiální symboliku. V červnu téhož roku dospěli k závěru, že nejvhodnější bude převzetí tradiční bílo-červené vlajky a znaku s dvouocasým korunovaným lvem, ale nastupující normalizace celou záležitost ponechala bez praktického završení. Na konci komunistické vlády se uvažovalo o zavedení bílo-červené vlajky coby protikladu ke slovenské trikoloře a v lednu 1990 prezidentský návrh zahrnoval i dvouocasého lva jako znak České republiky, obojí vlastně vycházelo z 30 let starých stanovisek.

Při širším projednávání celé problematiky se však ukázalo, že samotného dvouocasého lva v tehdejší atmosféře prosadit nelze. Původní návrh jednotného znaku české části federace z února 1990 obsahoval dvě varianty, obě těžko přijatelné z hlediska potřeb miniaturizace. První varianta se od malého znaku ČSR z let 1920-1960 lišila jen štítkem na hrudi lva, místo slovenského kříže v něm byla polcená moravsko-slezská orlice. Druhou tehdejší variantu Česká národní rada později akceptovala v roli velkého znaku.

Vybranou symboliku zakotvil ústavní zákon 13. března 1990, tedy v době, kdy se ještě nepředpokládalo, že Česká republika bude něčím více než součástí federace se Slovenskem. Projevilo se to nejvýrazněji na tehdejší české vlajce. I když navazovala na tradici živou ještě v polovině 20. století, byla pro svoji obtížnou odlišitelnost od všeobecně známé polské vlajky především v zahraničí prakticky nefunkční a ani mezi obyvateli České republiky žádnou oblibu nezískala.

Státní znaky vznikly dva, velký a malý, kvůli jednotnému vzhledu s federálním ve výtvorné stylizaci Josky Skalníka. Malým znakem zůstal tradiční dvouocasý lev, ale zákon o užívání české státní symboliky, který byl přijat také 13. března 1990, jeho praktické uplatnění silně omezil a určil jej především pro úřední razítka. Přesnou analogii v minulosti postrádá čtvrcený velký znak, v 1. i 4. poli má dvouocasého lva, ve 2. moravskou orlici a ve 3. slezskou orlici, která již od dobytí většiny území historického Slezska pruským králem v 18. století symbolizuje zbylou část, tzv. české Slezsko.

Za hymnu zákon prohlásil první sloku písně „Kde domov můj“. Přechovávání typáře státní pečeti se čtvrceným znakem a lipovými listky připadlo předsedovi parlamentu. Po zániku federace mohl pečetidlo převzít prezident, ale bílo-červená vlajka se musela z praktických důvodů změnit. Díky odborníkům a tehdejším poslancům národní rady vláda neprosadila úpravu veřejností vyžadované vlajky z roku 1920. Neprošlo ani zkrácení žerďového klínu, aby sahal pouze do třetiny celkové délky, ani pozměnění jeho barvy na azurovou, tedy světle modrou, a protože Českou republiku ústavní zákony zaniklého Československa, pokud nebyly převzaty do jejího právního řádu, nezavazují, je česká vlajka od 1. ledna 1993 zcela identická s dosavadní vlajkou československou.

Téhož dne nabyl účinnosti zákon o státní symbolice suverénní České republiky, přijatý 17. prosince 1992. Oba znaky získaly výtvarnou stylizaci Jiřího Loudy (*1920), ale jinak se s výjimkou odlišné barvy lvích zubů nezměnily. Po 22 let dlouhé přestávce zákonná norma opět definovala státní barvy totožné jako v roce 1920; v praxi se ovšem užívaly již od pádu komunismu a mezi lidmi vlastně nepřetržitě. Prezidentská vlajka s výraznými lipovými ratolestmi vrátila heslu „PRAVDA VÍTĚZÍ“ tradiční českojazyčnou podobu.

Novým poměrům se přizpůsobil emblém Hradní stráže, v němž moravská orlice postoupila do uvolněného druhého štítu a třetí připadl slezské orlici, takže celek napodobil vzhled svého předchůdce z 18. století. Od roku 1998 propůjčuje prezident nové vojenské prapory.

O dnešních státních symbolech České republiky lze konstatovat, že pozoruhodným způsobem odrážejí stáleté dějiny i problémy z doby svého vzniku. Malý znak připomíná středověký český stát, hymna národní obrození a vlajka Československo. Velký znak, nepřímou inspirovaný britským, navrhoval Jiří Louda již v prosinci 1968. Nepochybně by teoreticky připadala v úvahu jiná řešení, ale jak napsal o tehdejší československé symbolice v roce 1921 Václav Vojtíšek, „měnění znaků nebylo by ke cti jejich ani k důstojnosti státu“; navíc málokteré republiky ztvárnil oficiální symboly autor, jenž se v nejkritičtější dějinné situaci přihlásil do elitní jednotky exilové armády.

* * * * *

153)

Malý znak z roku 1990.

Ústavní zákon č. 67/1990 Sb.

Tradiční štít s dvouocasým lvem na začátku roku 1990 zachránila především skutečnost, že byl potřebný do federálního znaku. V důsledku tehdejšího zákona o užívání státní symboliky se s ním lze setkat zejména na razítkách, úředních tiskopisech a mincích, zatímco oficiální barevné provedení bývá vzácností.

153) Malý znak z roku 1990

154) Velký znak z roku 1990

154)

Velký znak z roku 1990.

Ústavní zákon č. 67/1990 Sb.

Velký znak České republiky se od federálního odlišoval tím, že místo slovenského kříže obsahoval ve 2. poli moravskou a ve 3. slezskou orlici. Šedavá barva vyobrazení ve sbírce zákonů imitovala stříbro, což ale není nezbytné, heraldika připouští znázorňovat stříbrné plochy bílou barvou.

155)

Typář státní pečeti.

Orig., bronz, průměr: 4 cm.

KPR-protokol

Pro hlavní typář pečeti České republiky jako součásti federativního Československa zákon předepisoval průměr 4,5 cm. Od roku 1993 se používají typáře o průměru 6,6 a 4,6 cm. Velký státní znak v pečetním poli je po stranách podložen lipovými ratolestmi.

156)

Malý znak od roku 1993.

Zákon č. 3/1993 Sb.

V roce 1993 se u malého znaku kromě výtvarné stylizace změnila také barva lvích zubů, zlatou vystřídala stříbrná. To znamená, že dnešní malý státní znak České republiky je totožný s československým státním znakem z let 1919-1920.

157)

Emblém Hradní stráže.

Odznak, velikost: 2,7 x 3,4 cm.

Po zániku Československa se emblém Hradní stráže přizpůsobil novým poměrům. V 1. štítu zůstal dvouocasý lev, ve 2. je moravská a ve 3. slezská orlice. Emblém se užívá u ozbrojených složek, které spadají pod prezidentskou kancelář, v nesmaltovaném stříbrném provedení jde o odznak Hradní policie. Vyhláška ministerstva obrany z 5. listopadu 1999 definovala „znak Hradní stráže“ neheraldicky, popis hovoří o zlatých lipových listech a o bílé a žluté barvě štítů i zvířat.

157) Emblém Hradní stráže

158)

Velký znak od roku 1993.

Zákon č. 3/1993 Sb.

Současný velký znak České republiky tvoří čtvrcený štít, 1. a 4. pole odpovídá malému znaku. Ve 2. modrém je stříbrno-červeně šachovaná orlice se zlatou korunou a zbrojí, ve 3. zlatém černá orlice se stříbrnou, jetelovými trojlístky zakončenou pružinou s křížkem uprostřed, která má zlatou korunu a červenou zbroj.

159)

Prezidentská vlajka.

Zákon č. 3/1993 Sb.

Nejvíce českých symbolů najednou zahrnuje vlajka prezidenta republiky. Velký znak a v rámci plaménkového lemu obsažené státní barvy doplňují také lipo-
vé ratolesti i heslo „PRAVDA VÍTĚZÍ“.

160)

Líc vojenského praporu.

Praha, 2000, 100 x 100 cm.

Během roku 1990 byly v armádě všechny rudé „bojové zástavy“ zrušeny a staženy. V následujících letech dostával každý vojenský prapor individuální podobu, nový jednotný typ se útvarem propůjčuje od května 1999. Má bílo-červenomodrý plaménkový lem, líc připomíná velký státní znak a rub v barvě příslušných baretů obsahuje emblém útvaru.

155) Typář státní pečeti. Obráceno zrcadlově.

160) Líc vojenského praporu

156) Malý znak od roku 1993

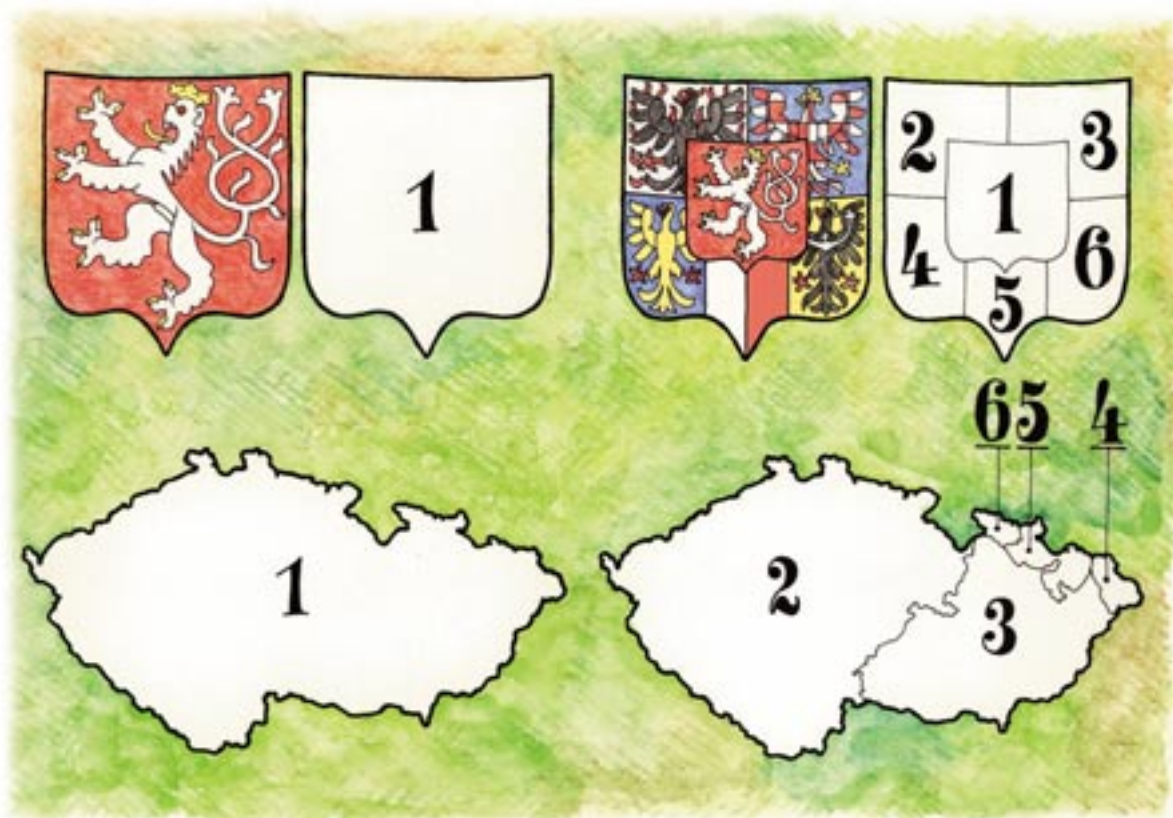
158) Velký znak od roku 1993

159) Prezidentská vlajka

162 a) Varianta teoreticky možné podoby znaku ČR

162 b) Varianta teoreticky možné podoby znaku ČR - doplněk

mimo chronologický přehled

161)

Trikolora.

Textil, šířka 2 cm.

Trikolora zachovává oficiální pořadí státních barev, bílý pruh má vždy nahoře nebo vpravo z pohledu svého nositele. Ještě po 2. světové válce se obtížně prosazovala vůči tzv. slovanské trikoloře s modrým pruhem uprostřed, ale ve vyhraněných situacích z let 1968-1969 a za sametové revoluce 1989 posloužila mnoha občanům k vyjádření nesouhlasu se stávajícími poměry. Když bylo v listopadu 1989 připravováno odeslání vybraného 2. praporu tehdejšího 49. motostřeleckého pluku ČSLA do Prahy pro plnění asistenčních úkolů, začali jeho příslušníci nosit na stejnokrojích malé trikolory, nadřízení museli vyhodnotit jednotku jako nespolehlivou a od původního záměru ustoupili.

161) *Trikolora*

162)

Varianta teoreticky možné podoby znaku ČR.

Kresba Zdirad J. K. Čech

Štítonoši s heslem napodobují prvorepublikový velký znak, přední štít je totožný s dnešním malým znakem a zadní obsahuje heraldické symboly historických zemí z konce 14. stol., na jejichž teritoriu leží Česká republika. Ve 2. poli se nachází moravská orlice, ve 3. hornoslezská orlice (přísluší Těšínsku i Ratibořsku, ke kterému patřilo bezprostřední okolí Bohumína), ve 4. opavské stříbrno-červené polcení a v 5. orlice s pružinou pro javornickou část někdejšího nízkého knížectví vratislavských biskupů (vedle této orlice pro ně užívali i církevní znak s liliemi). Nejproblematictější prvek představuje v 1. poli plamenná orlice za zemi Českou, která by snad mohla pomoci překonat na Moravě odpor proti společnému dvouocasému lvu (když v roce 1804 potřebovalo rakouské císařství uplatnit tehdejší dolnorakouský štít s břevnem v jiné roli, přičklo Dolním Rakousům místo něj tzv. znak sv. Leopolda s pěti zlatými orlicemi).